

PARTIZANSKI RASNI ZAKONI I TEROR NAD POLJACIMA U BiH

I to je nama naša borba dala..

Mi Hrvati smo vec dugo izloženi najobi nijoj propagandi protu-hrvatski orijentiranih Jugoslavena iz Hrvatske, koji se vole deklarirati kao anti-fašisti, o tome kako su Komunisti ka partija Jugoslavije i njena marioneta, Komunisti ka partija Hrvatske, zapravo bile revolucionarne, hrvatski orijentirane i progresivne snage.

Kako je takvo nešto u potpunoj suprotnosti s onim tko su bili partizani i što su oni htijeli, i što su radili, odlu ili smo iznijeti nekoliko stvarnih i šokantnih događaja iz kojih se najbolje vidi tko su bili srbijanski i hrvatski partizani i u emu se sastojao njihov navodni progresivni anti-fašizam. Svrha ovog rada nije ni znanost niti polemika nego ismijavanje apsurdnih teza koje nam danas prodaju ljudi iz samog hrvatskog državnog vrha koji nemaju nikave kvalifikacije za položaje na kojima se nalaze, ne zato što ih je narod takve izabrao, nego zato što ih je partija pozicionirala na te položaje u svrhu zadržavanja partijske kontrole nad narodom.

Kad je rije partizanima teško je odlu iti po emu su oni bili naj-nehumaniji: po krutim ubojstvima, nezamislivom teroru, ismijavanju pravnih normi ili po perverzним lažima. U tu kategoriju svakako spadaju i rasni zakoni koje su oni ne samo proglasili nego i do u tancine proveli u toj svojoj Jugoslaviji. Ovaj članak danas obradjuje baš tu tematiku i primjenu tih partizanskih rasisti kih zakona na Poljake koji su živjeli u Bosni i Hercegovini i u drugim mjestima bivše Jugoslavije. Autor lanka je Husnija Kamberovi a lanak smo preuzeli iz publikacije Instituta za Suvremenu Povijest iz Zagreba: God, 30., br. 1., 95.-104. Zagreb, 1998. Radi ograni enog prostora i formata tabele i literatura na osnovu koje je lanak napisan su izostavljeni a svi oni koji su zainteresirani za te detalje mogu se obratiti uredništvu portala i dobit ce sve informacije koje imamo vezano za ovaj lanak. Na kraju ovog lanka postavlja se najlogi nije pitanje: Zašto su nama Hrvatima partizanski rasisti ki zakoni bili neophodni kao temelji za našu suvremenu nezavisnu hrvatsku državu, kao to lijepo piše u našem sadašnjem ustavu?

Iseljavanje Poljaka iz Bosne i Hercegovine 1946. godine

HUSNIJA KAMBEROVIC
Institut za historiju, Sarajevo, BiH

Na temelju izvorne arhivske gra e u radu se analizira proces iseljavanja Poljaka iz Bosne i Hercegovine 1946. godine, uz osvrt na njihov op i položaj neposredno nakon završetka Drugoga svjetskog rata.

Odnos komunisti ke vlasti prema nacionalnim manjinama na prostoru Bosne i Hercegovine nakon Drugoga svjetskog rata uvelike je bio odre en op im odnosom te vlasti prema nacionalnom pitanju, ali i strateškim usmjerenjem i odre enjem te vlasti prema budu oj strukturi društva, te odnosom unutar komunisti koga kruga zemalja, kojemu je Bosna i Hercegovina, kao sastavni dio Jugoslavije, pripadala. Odnos prema poljskoj nacionalnoj manjini je, me utim, po mnogo emu karakteristi an. Prije svega, radi se o stanov–ni tvu koje je do tada dulje od pola stolje a živjelo u prili no kompaktnim skupinama na pojedinim prostorima Bosne i Hercegovine, stanovništvu koje je tijekom Drugoga svjetskog rata u zna ajnoj mjeri sudjelovalo u partizanskoj vojsci, gdje su imali i jedan svoj bataljun, i, kona no, stanovništvu ija je mati na domovina, Poljska, pripadala krugu »prijateljskih, komunisti kih zemalja«. Uprkos tome, odmah nakon završetka rata po eli su pregovori i pripreme za iseljavanje Poljaka iz Bosne i Hercegovine u Poljsku, što je tijekom 1946. i realizirano.

Poljaci su se u Bosnu i Hercegovinu naselili u vrijeme austrougarske vladavine. Postojale su dvije grupe poljskih doseljenika: jednu su činili Poljaci koji su govorili poljski jezik i bili su katolici, a drugu Ukrajinci s ukrajinskim jezikom i unijatskom vjerom. I jedni i drugi su došli iz Galicije. Najveći dio ih se smjestio u prnjavorskom kotaru, te u kotarevima Derventa, Bosanska Gradiška, Banja Luka, Bosanski Novi i Prijedor. Godine 1912. u kotaru Prnjavor isto poljski (rein polnischen) su bili Novi Martinac, Gumjera i Grabarica sa 2213 stanovnika, lanova, Rakovac i Kunova sa 1438, Devetina sa 482, Gajevi sa 76, Stara Dubrava sa 374, Kokorski Lug sa 86 stanovnika; u kotaru Bos. Gradiška isto poljski su bili Miljeva ka Kozara sa 134, Celinovac sa 190, Bakinci Donji sa 265, Bakinci Gornji sa 278 stanovnika; a, dok je u srpskim selima Bukviku i Cerovljanima te godine bilo 253 Poljaka. Uglavnom se radilo o seljacima kolonistima, kojih je 1910. bilo 10.975 i imali su 12 kompaktnih kolonija. U kasnijim je statistikama teško pratiti kretanje broja Poljaka, jer su statistike evidentirale stanovništvo po vjerskoj, a ne nacionalnoj pripadnosti. Računa se da je u Bosni i Hercegovini Poljaka 1930. bilo oko 20.000, od toga katolika polovina, a druga polovina unijata.

Koncem Drugoga svjetskog rata u Bosni i Hercegovini je živjelo više od 15.000 Poljaka. Oni su na konferenciji 1. srpnja 1945. izrazili namjeru vratiti se u Poljsku. S takvim zahtjevom njihova se delegacija obratila predsjedniku Vlade BiH Rodoljubu Colakoviću, koji je obećao pomoć i imao da se isele. Nakon toga poljski predstavnici, koje su predvodili Jan Komus, Jan Urban i izvjesni Rozmuž, obratili su se Ambasadi Republike Poljske u Beogradu, gdje su, također, dobili podršku za svoje namjere. Rodoljub Colaković je o tome razgovarao i s Josipom Brozom. Kada je na toj razini dobivena suglasnost, poljska delegacija je krenula u Poljsku da razgovara s poljskim vlastima o svome povratku. Sastala se s poljskim predsjednikom, ministrima vanjskih i unutarnjih poslova, i nakon pozitivnih odgovora posjetila Donju Sleziju, gdje je izabrala teren za naseljavanje.

Međutim, problem je nastupio onoga trenutka kada Vlada Jugoslavije nije htjela priznati odstupanje za stečenu imovinu, tj. kuće i zemljište koje Poljaci ostavljaju. Jugoslavija je čak tražila da Poljska plati Jugoslaviji stoku i živežne namirnice koje Poljaci sa sobom povedu tokom preseljenja. Zbog toga su se delegati poljske manjine u Jugoslaviji 6. prosinca 1945. jednim pismom obratili Josipu Brozu u kojemu su tražili da se pitanja oko njihova iseljenja riješe što pravednije. Oni su izjavljivali sljedeće: »1. Za dobivene zemlje i kuće u Poljskoj moramo u obrocima odplaćivati, a ovdje u Jugoslaviji ostavljamo iste bez ikakve nadoknade. 2. Za našu stoku i živežne namirnice, koju izvozimo, Poljska bi morala platiti, a mi koji smo zainteresirani morali bi ponovo od Poljske Države da kupimo svoju vlastitu imovinu. 3. Ovdje smo mnogo žrtvovali u Narodno-Oslobodilačkom Pokretu u krvi, gdje su najbolji sinovi dali svoje živote za slobodu, a ujedno davali smo u naravi mnogo za izdržavanje N.O.V. i pasivnih krajeva. 4. Okupator a osobito etnici, zato što smo kompaktno u estvovali u N.O.P., opljačkali su, popalili i pobili mnoge od nas. 5. I dan danas poljska naselja u Bosni izložena su terorom etnika, te skoro pola stanovništva izbjeglo je iz svojih naselja i sklonilo se sa neistovjetnom sirotinjom u gradove ili slavonska sela, gdje gladna, gola i bosa traže spasa«.

U ovom su pismu Poljaci tek na kraju, pomalo bojažljivo, ukazali na veoma loše stanje u kojemu su živjeli. Vasilij Semak, narodni poslanik iz Prnjavora, koncem kolovoza 1945. o njihovom položaju općenito je pisao ministru unutarnjih poslova Bosne i Hercegovine. Semak veli da u Prnjavoru seljaci Srbi pale kuće Poljaka, Ukrajinaca i Čeha »i to pod firmom etnika«. Kako bi potvrdio taj svoj iskaz, Semak prilaže jedan zapisnik koji je napisala Anka Demanjuk iz sela Rasavice kod Prnjavora, iz kojega se vidi da Srbi seljaci »u zajednici sa etničkim elementima« opljačkaju i ubijaju Poljake vršeći i na njih pritisak da se isele u Poljsku. U zapisniku koji su potpisali Vaso Cvilj i Ivan Dutko, stoji: »Odbornici sela Rasavac izjavljuju sledeće: Seljaci Srbi kažu: što ne selite Galicijane? Selte iz naše zemlje ili ćemo vas poklati. Ako vi sami ne iselite mi ćemo vas poklati. Predsjednik sela (ime sela i ime predsjednika nije navedeno, op. H. K.) vrlo je dobar uvijek i brani nas na svakom koraku, a jednako i on je mišljenja kako kaže: ta ces brate, raja je raja. Ona se buni i ne e vas«. Odjeljenje za unutrašnje poslove Okružnog narodnog odbora Banja Luka javilo je 4. prosinca 1945. Ministarstvu unutrašnjih poslova Bosne i Hercegovine da su Semakovi navodi istiniti. Okružni odbor kao razlog za ovakvo ponašanje srpskih masa prema Poljacima (i Ukrajinacima) navodi »stav tih manjina prema NOP-u«. »Srbi, koji su tokom rata proganjani, nisu sa simpatijama gledali na ove manjine«. Koriste i takvo raspoloženje, etničke grupe su po ele terorom »uz potporu dobrim dijelom i srpskih masa da ubrzaju odluku Poljaka i Ukrajinaca da se isele«.

Na nezavidan položaj Poljaka ukazuje i jedna informacija iz Srpske. Kotarski narodni odbor Srbac je 17. studenog 1945. javljao kako »Poljaci kao i Ukrajinci (s toga terena, op. H. K.) svakodnevno napuštaju svoje domove i bježe radi plaćenja ke od strane srpskog stanovništva (starosjedioca) koji pomažu etničke bande«. U razdoblju od 25. prosinca 1945. do 25. siječnja 1946. iz Srpske je od 5700 Poljaka (860 obitelji) pobjeglo njih 2482, od toga 1241 u pravcu Prnjavora (579 domova), 1123 u pravcu Dervente (197 domova) i 118 u Slavoniju (22 doma). Poljski ambasador je 25. prosinca

Na ovakve optužbe reagirao je Jan Mordzejewski, izjavivši da Poljaci »nisu zaslužili da se o njima ovako govori i da su se i oni borili za ovu zemlju. Poljaci nisu bježali bez potrebe od svojih kuća, nego je to bilo radi očuvanja života«. Ignjaz Kunezki je kazao kako »ima nepravilnih postupaka od strane narodne milicije u odnosu na Poljake. Poljaci se nisu mogli sami braniti od etničkih bandi u svojim selima, jer je vojska samo prolazila terenom, dok se nije stalno zadržavala«. Sam proces iseljavanja trajao je od 28. ožujka do početka studenog 1946. godine. Transportiranje se obavljalo vlakovima s četiri kompozicije od po 40 vagona, koje je osigurala poljska vlada. U prvih sedam transporta tijekom ožujka i travnja 1946. iz kotareva Prnjavor, Derventa i Srbac, iseljeno je 765 obitelji sa 4657 članova. U naredna četiri transporta, od početka svibnja do 13. svibnja, iseljene su još 444 obitelji sa 2213 članova. Dakle, do 13. svibnja u 11 konvoja iseljeno je 1209 obitelji s ukupno 6870 Poljaka, i to iz kotareva Prnjavor i Derventa, te izbjegli Poljaci iz kotara Srbac. Svi ovi konvoji su išli preko Slavenskoga Broda. Naredni konvoji, kojima su iseljeni preostali Poljaci iz Srpc, te kotareva Bos. Gradiška i Laktaš, polazili su uskoro, i to preko željezničke stanice u Okučanima. Najprije je iz mjesta Devetine, kotar Laktaš, 15. svibnja u dvanaestom transportu iseljeno 115 obitelji s ukupno 590 članova. U trinaestom transportu 25. svibnja je otišlo 88 obitelji sa 608 članova iz sela Novi i Stari Martinac, kotar Srbac, te nekoliko obitelji iz ostalih sela istoga kotara. U četrnaestom transportu 30. svibnja otišlo je su 104 obitelji sa 630 članova iz sela Grabačnice - kotara Srbac, i nekoliko obitelji iz sela Inadol, Rakovac, Selišta i Srđevi istoga kotara. Petnaestim transportom 31. svibnja iseljene su 134 obitelji sa 714 članova iz sela Gumjera kotar Srbac i nekoliko obitelji iz sela Novog Martinca i Draganovića iz istog kotara, te jedna obitelj iz Devetine - kotar Laktaš. U četrnaestom transportu 1. lipnja je iseljeno 143 obitelji sa 676 članova iz sela Gumjera i Novog Martinca - kotar Srbac, te 45 obitelji iz Indije, koje su se tamo sklonile još u vrijeme rata iz kotareva Prnjavor i Srbac. Sedamnaesti transport je krenuo 12. lipnja i njime je iseljeno 115 obitelji sa 661 članom. Ovim transportom su krenuli Poljaci iz sela Novi Martinac, Nožicki, Stari Martinac i Bukala - kotar Srbac. U osamnaestom je transportu 16. lipnja iseljeno 96 obitelji sa 533 člana, 9 obitelji s kotara Prnjavor, a ostalo s kotara Srbac. Devetnaestim transportom 19. lipnja su iseljene 103 obitelji sa 562 člana, od kojih 7 obitelji iz kotara Laktaš, a ostalo iz kotara Srbac. Dvadesetim transportom 25. lipnja je iseljeno 96 obitelji sa 482 člana, od kojih 26 obitelji s kotara Bos. Gradiska, 3 iz kotara Prnjavor, a ostalo iz kotara Srbac. Dvadeset prvim transportom 5. srpnja je iseljeno 89 obitelji sa 426 članova, i to iz sela Gornji Bakinci - kotar Laktaš i Petrovo Selo - kotar Bosanska Gradiška. Dvadeset drugim transportom 7. srpnja su iseljene 74 obitelji sa 343 člana, i to iz sela Troselja Karajzovac - kotar Bosanska Gradiška. Dvadeset trećim transportom 10. srpnja je iseljena 91 obitelj sa 451 članom, i to s teritorija kotara Bos. Gradiška i Laktaš. Dvadeset četvrtim transportom 14. srpnja je iseljeno 55 obitelji sa 316 članova, od kojih 41 obitelj s kotara Laktaš i 14 obitelji iz raznih drugih kotareva. U dvadeset petom transportu 23. srpnja iseljeno je 92 obitelji sa 324 člana, i to iz sela Celinovac i Cerovljani srezu Bosanska Gradiška. Dvadeset šestim transportom 26. srpnja je iseljeno 87 obitelji sa 458 članova, od toga 69 obitelji iz kotara Banja Luka i Bos. Novi, a 18 obitelji iz raznih drugih srezova. Nakon toga se iseljavanje znatno usporava, zbog toga što se sve više počinju okupljati Poljaci iz Hrvatske, koji nisu naseljavali tako kompaktne teritorije kao u Bosni, zbog čega ih je i bilo teže iseljavati. Poljaci iz Bosne su ponovo krenuli trideset prvim transportom 16. listopada, kada je iseljeno 65 obitelji sa 272 člana, i to s teritorija kotara Derventa, te pojedine porodice iz ostalih kotareva Bosne i Hercegovine. U posljednjem, trideset drugom konvoju, koji je otišao 2. studenog, iseljen je preostali dio Poljaka iz Bosne.

Podaci o broju iseljenih Poljaka i imovini koju su ostavili ili ponijeli sa sobom, koje je Jugoslavenska komisija za repatrijaciju Poljaka u definitivnom izvješću 2. studenog 1946. dostavila Vladi Bosne i Hercegovine, ne razlikuju se od ovih podataka do kojih smo došli prateći odlazak svakoga pojedina nog konvoja, ali razlike nisu velike i više su odraz tadašnjeg općeg trenda nego ena statistike, koja je općenito pokazivala znake nedosljednosti, nego što bitnije mijenjaju bitnostavog procesa. Prema ovom sumarnom izvješću, iseljeno je 2649 obitelji sa 14.088 članova.

Starosna i spolna struktura iseljenih pokazuje da je najviše bilo djece ispod 18 godina (7405), zatim žena (3501), te muškaraca (3182).

Do konca srpnja je, dakle, iseljavanje iz Bosne i Hercegovine bilo privedeno kraju. U izvješću Komisije od 26. kolovoza konstatira se kako »sa područja Bosne i Hercegovine ima da ode još jedan transport Poljaka koji su nastanjeni u Sarajevu, Doboju i srezu Derventskom, te pojedina ne porodice iz ostalih mjesta u Bosni i Hercegovini.

Iseljavanje Poljaka s ostalih prostora Jugoslavije trajalo je do 2. studenog 1946. godine, mada je prvobitno bilo planirano da se završi u roku od šest mjeseci. Poljska ambasada u Beogradu je u rujnu 1946. tražila od Ministarstva vanjskih poslova da se produži rok za iseljavanje. Ministarstvo je uvažilo tu molbu i odlučilo da se proces iseljavanja završi do 31. listopada 1946. godine. Razlog za to je bio u činjenici »što se uglavnom mislilo da će se Poljaci iseljavati iz Bosne i Hercegovine gdje su oni bili kolonizirani u većim grupama, dok se nije računalo da ima prilično

---

broj Poljaka i u ostalim federalnim jedinicama« koje je također trebalo iseliti.

Iseljavanje Poljaka iz drugih federalnih jedinica je bilo teže nego iseljavanje iz Bosne i Hercegovine, »s obzirom da Poljaci u tim krajevima nisu u ve im kolonijama grupisani«. Prema sumarnom izvještaju Jugoslavenske komisije za repatrijaciju Poljaka, iseljena je iz Hrvatske 231 obitelj sa 999 lanova, iz Srbije 45 obitelji sa 198 lanova i iz Slovenije pet obitelji sa 16 lanova. Dakle, od ukupno 15301 iseljenog Poljaka s prostora Jugoslavije na BiH otpada 14088, što čini više od 92 posto. Svi oni su vrlo organizirano preseljeni, što je bio prvi slučaj u komunističkoj Bosni i Hercegovini kolektivnoga preseljavanja jedne nacionalne manjine.

Nastavlja se. (U slijedećem prilogu donosimo podatke o tome što su ti isti anti-fašisti u inili grupi većoj od 400 000 Njemaca koji nisu pobjegli pred partizanima jer nisu imali nikakvog razloga za bježanje).